

**KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ**

**COĞRAFYA BÖLÜMÜ**

**ŞEHİR COĞRAFYASI**

**DERS SUNUMU**

**DR. ZUHAL DİLER**

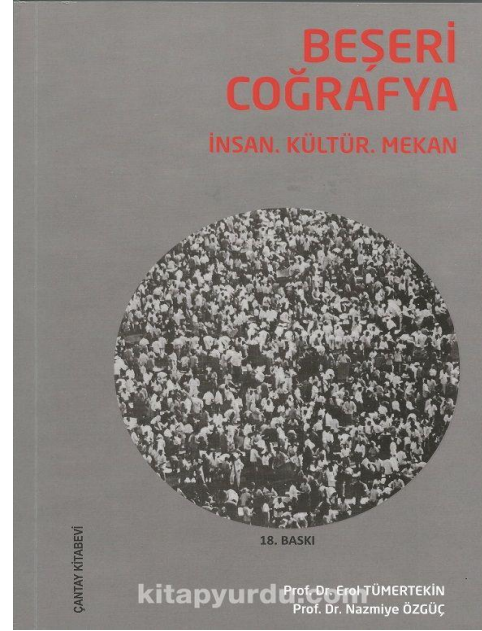
# Dersin Amacı

- İnsan hayatında önemli yeri olan şehirlerin kuruluşu ve gelişiminde etkili olan faktörleri incelemek, şehirlerin yeryüzüne dağılışı, genel özellikleri ve fonksiyonlarına bağlı olarak sınıflandırılması, şehirlere bağlı bölgelerin öğretilmesi ve bölgeler arası farklılaşmaların oluşmasında rol oynayan coğrafi unsurları ele almak.

# Dersin İçeriđi

Hafta	Konular
1	Şehir tanımı ve şehir coğrafyasının çalışma alanları
2	Şehir coğrafyasında etkili olan akımlar
3	Şehirselle coğrafi görünümler (Yunan, Roma, Arap, Rönesans ve Barok şehirleri)
4	Şehirselle coğrafi görünümler (Sanayi, Selçuklu, Osmanlı, Kapitalist, Sömürge, Küresel şehirler).
5	Şehirleşme ve şehirleşmeyi etkileyen faktörler
6	Dünyada şehirleşme ve özellikleri
7	Şehir sit tipleri
8	Ara sınav
9	Şehir ve fiziksel çevre
10	Şehir modelleri
11	Şehirselle fonksiyonlar (İdari, kültürel, sanayi, ticaret)
12	Şehirselle fonksiyonlar (Ulaşım, turizm, güvenlik, sağlık, tarım, mezarlıklar)
13	Şehir, etki sahası ve algı.
14	Final.

# Faydalanılacak Kaynaklar



# Şehir Nedir?

- Tarih boyunca dünya nüfusunun çoğunluğu hep kırsal alanlarda yaşamışlarsa da, beş bin yıldan beri var olan ve Sanayi Devrimi'nden beri de hem büyüklük hem sayıca muazzam bir gelişme içine giren yerleşmeler şehirler olmuşturlardır.
- Dünyanın hızla şehirleştığı bilinmekle birlikte, bu olgunun yerküre üzerinde düzenli dağılmadığı ve aynı nitelikte gerçekleşmediğı bilinmektedir. Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya gibi ülkelerin oluşturduğu *Gelişmiş Dünya'da* her beş kişiden en az dördü şehirlerde yaşarken, Çin ve Hindistan gibi *Gelişmekte Olan Dünya* ülkelerinin çoğunda ise on kişiden üçü ya da ikisi şehirlerde yaşamaktadır.
- Bununla birlikte şehirleşme oranının en düşük olduğu ülkelerde bile insanlar, kasaba ve şehirlere göç etmektedir.
- Şehir, yoğunlaşmış, tarımsal olmayan insan yerleşmesidir (Tümertekin ve Özgüç, 2019).

# Şehir Nedir?

- Şehirler; aralarında idari, ticari, dini, sınai (endüstriyel), toptancılık ve perakendecilik, ulaşım ve iletişim, eğlence, eğitim ve korunma hizmetleri de olan çok çeşitli hizmetler sunarlar.
- Herhangi bir şehrin hizmetlerine ihtiyaç duyan ve kendisine çektiği bölge onu «hinterlandı» dır.
- Şehir konusunda uluslararası nitelikte kabul edilmiş bir tanım yoktur. Her ülke kendi tanımını kendisi yapmıştır. Bazı ülkeler idari sınırları ölçüt alırken, bazıları nüfus ölçütünü , bazıları ise şehrsel fonksiyonları ölçüt almışlardır.
- İdari sınırlar dünya ölçüsünde en fazla kullanılan ölçüttür (Çezik, 1982). Bu ölçütlere göre şehir, belirli idari sınırlar içinde kalan, özel idari yapıya sahip yerleşmelerdir (Ertürk, 1995).

# Şehir Nedir?

- Ülkemizde bu ölçüt TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından kullanılmaktadır. Buna göre, il ve ilçe merkezleri şehir, bucak merkezleri ve köyler kırsal alan olarak kabul edilmektedir. İdari ölçüt veri toplamada kolaylık sağlaması bakımından önemlidir.
- Nüfus, idari sınırlardan sonra en fazla kullanılan diğer ölçüttür. Nüfus ölçütünü iki şekilde kullanmak mümkündür. Bunlardan biri nüfus miktarı, diğeri ise nüfus yoğunluğudur.
- Nüfus miktarı ölçütünde esas, belirli nüfus miktarının üzerinde nüfusa sahip yerleşmelerin şehir, bunun altında kalan yerleşmelerin köy kabul edilmesidir. Belirlenen değer değişen koşullara bağlı olarak ülkeden ülkeye değişmektedir. Danimarka, İsveç ve Finlandiya'da şehir, nüfusu en az 250 olan yerleşmelerdir.

# Şehir Nedir?

- Kanada ve Venezuela'da bu değer 1000, Arjantin ve Portekiz'de 2000, ABD'de 2500, Hindistan'da 5000 kişi kadardır.
- Ülkemizde de kullanılan değerler arasında farklılıklar söz konusudur. 442 Sayılı Köy Kanunu nüfusu 2000'den az olan yerleşmeleri köy, 2000-20000 arasında kalan yerleşmeleri kasaba, 20000'den fazla yerleşmeleri ise şehir olarak kabul etmektedir.
- 1930 tarih 1580 sayılı eski belediye Yasası'na göre nüfusu 2000'i aşan yerleşmelerde belediye kurulabileceği belirtilmiş, böylece köy- şehir ayrımı yapılmıştır (Ertürk, 1995).
- Ancak 24 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5272 sayılı yeni Belediye Kanununun 4. maddesine göre nüfusu 5000 ve zemindeki yerleşmelerde belediye örgütünün kurulabileceği belirtilmiştir.

# Şehir Nedir?

- Şehir tanımında kullanılan kıstaslardan biri de fonksiyonlarıdır. Fonksiyon ölçütü kır ve şehir yerleşmeleri ayrımında kullanılan en isabetli ölçüttür. Ancak Tümertekin'e göre; yerleşmelerin kır ve şehir olarak ayrımında fonksiyonlar ile yerleşme nüfusunun birlikte ele alınması gerekir.
- Fonksiyon ölçütünde tarım dışı faaliyetler esas alınır.
- Yerleşme biriminde yaşayanlar içinde faal nüfusun tamamı yahut büyük kısmı, hiç değilse yarıdan fazlası, geçimini topraktan sağlıyorsa o yerleşme yeri **kırsal** bir yerleşme, mesela köydür.
- Eğer tarım faal nüfusun geçim kaynakları arasında yer almıyorsa ya da yarıdan az bir oranda kalıyorsa, geçim daha ziyade endüstri, ticaret, serbest meslek ve hizmetlerden sağlanıyorsa, yerleşme noktası **kentsel** bir yerleşme, şehir ya da kasabadır (Darkot, 1967).

# Sosyolojik açıdan şehir tanımlarına bakıldığında;

- Sosyologlar, kent denilen sosyal grubu köy topluluğunun karşıtı olarak görmüşlerdir.
- Büyük Alman sosyoloğu Toennies, insan topluluklarını iki gruba ayırarak incelemiştir. Bunlardan biri cemaatler diğeri cemiyetlerdir. **Cemaatler**; ırk, etnik köken ve kültür bakımından farklılaşmamış bireylerden meydana gelmektedir. Bireyler arasında ilişkiler samimidir.
- **Cemiyetlerde** ise, farklılaşma söz konusudur. Bireyler arası ilişkiler yüzeysel, ve menfaatlerle ilişkilidir ve hür iradeye dayanmaktadır. Böylece şehirler cemiyet hayatının, köyler ise cemaat hayatının yaşandığı yerlerdir (Yörükan, 1968).
- Thoreau'ya göre ise şehir; milyonlarca insanın hep birlikte yalnız olduğu yerlerdir. (aktaran Ponting, 2000).

# Coğrafyacıların gözünden şehir;

- Coğrafyacılar şehri bir bütün olarak tanımlamakta ve ele almaktadır. Ayrıca coğrafyacılar şehir yerleşmelerini, insan yapımı yaşama alanı olarak algılar. Boyut ve yönetim ölçütü gerçek şehri tanımlayamaz.
- Kırsallığın karşıtı olan şehir, toprakla ilişkisi olmayan ve birbiriyle yakından ilişkili faaliyetlerin (kültür, ticaret, sanayi, yönetim ve ikamet gibi)sınırları belli bir alanda toplandığı yerleşmelerdir (Dickinson, 1964).
- Şehir, belirli büyüklükte, toplu yerleşme şekline sahip, şehrsel yaşam şeklinin oluştuğu, dolayısıyla çeşitli kısımları arasında farklılıkların olduğu ve çevresinin merkezi konumunda bir yerleşme olarak tanımlanabilir (Göney, 1984).

# Bütün açıklamalar dikkate alındığında;

- Şehir, miktarı zamana ve mekana göre değişebilen bir sınırın üzerinde nüfusa sahiptir.
- Birbirleriyle ilişkileri yüzeysel olan, farklı amaç ve statüde bireyler bir arada yaşamak zorundadır.
- Faal nüfusun büyük kısmı tarım dışı faaliyetlere yönelmekte, dolayısıyla çeşitli fonksiyonlar ve farklı coğrafi görünümler ortaya çıkmaktadır.
- Bir takım sosyal kolaylıkların toplandığı bu nedenle birçok yeniliğin yapıldığı ve çevreye yayıldığı yerleşmelerdir.
- Farklı kural ve kurumlara sahip, çevresiyle etkileşim halinde ve çevresine çeşitli hizmetler sunan merkezi ve toplu yerleşmelerdir.

## Şehir ile köy yerleşmeleri arasında kalan kasaba kavramı;

- Kasabalarda tek fonksiyonun hakim olması söz konusudur (Tümertekin, 1965).
- Başka bir anlatımla, kasabalarda şehirsell fonksiyonlardan sadece bir tanesi gelişmekte, buna ikinci bir fonksiyonun eklenmesi durumunda şehirler ortaya çıkmaktadır (Tolun vd., 1970).
- Fonksiyonel özellikleri dikkate alınmadan yapılan tanıma göre ise kasaba; nüfusu 2000 ve altında belediye örgütlü yerleşmelerdir (Özçağlar,1997).

# Şehir Coğrafyası Çalışma Alanı

- Şehir coğrafyası; şehir olarak tanımlanan yerlerin coğrafyasıdır.
- Nasıl ki coğrafya insanın evi olan yeryüzünde yerler arasında değişen çeşitli özelliklerin tasviri ve yorumunu yaparsa, şehir coğrafyası da şehirselleşmelerin tasviri ve yorumlanması ile ilgilidir.
- Beşeri coğrafyanın gelişen bir parçası olan şehir coğrafyası, şehirselleşme hayat ve şehirselleşme çevrenin tüm elemanları ile ilgilidir. Bu elemanlar beşeri niteliklidir.
- Şehir coğrafyası, kendi metodlarını kullanarak, şehrin işleyişini, buna bağlı olarak şehirselleşme sorunları, potansiyel gelişme alanları ve yönlerini tahmin eder. Böylece gerek bilgi toplama gerekse uygulama aşamasında şehir planlaması çalışmalarına katkıda bulunur.

# Şehir Coğrafyasının Doğası (Pacione, 2005).

